

SUSRETI PEDAGOGA

Nacionalni naučni skup

Filozofski fakultet u Beogradu
29. i 30. septembar 2017.

VasPITANJE danas

Zbornik radova

1838

Izdavači

Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Institut za pedagogiju i andragogiju
Čika Ljubina 18-20, Beograd

Pedagoško društvo Srbije
Terazije 26, Beograd

Urednici

dr Milan Stančić
dr Aleksandar Tadić
dr Tamara Nikolić Maksić

Recenzenti saopštenja

Prof. dr Šefika Alibabić
Prof. dr Radovan Antonijević
Doc. dr Biljana Bodroški Spariosu
Prof. dr Miomir Despotović
Doc. dr Saša Dubljanin
Prof. dr Emina Hebib
Doc. dr Aleksandra Ilić Rajković
Prof. dr Branka Knežić
Prof. dr Živka Krnjaja
Doc. dr Ivana Luković
Doc. dr Maja Maksimović
Prof. dr Nataša Matović
Doc. dr Vladeta Milin

Doc. dr Zorica Milošević
Doc. dr Jovan Miljković
Doc. dr Lidija Miškeljin
Prof. dr Kristinka Ovesni
Prof. dr Violeta Orlović Lovren
Prof. dr Dragana Pavlović Breneselović
Prof. dr Aleksandra Pejatović
Prof. dr Lidija Radulović
Prof. dr Vera Spasenović
Doc. dr Zorica Šaljić
Prof. dr Jelena Vranješević
Prof. dr Nataša Vujisić Živkov

Tehnički urednici

dr Milan Stančić
dr Aleksandar Tadić
dr Tamara Nikolić Maksić

Prelom i dizajn korica

Aleksa Eremija

ISBN 978-86-80712-09-3

Odeljenje za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Pedagoško društvo Srbije organizovali su u okviru Susreta pedagoga nacionalni naučni skup sa temom „VasPITANJE danas“. Cilj naučnog skupa je da se kritički preispitaju aktuelna pitanja, dileme i problemi i da se razmene najnovija naučna saznanja o vaspitanju.

Programski odbor skupa

dr Dragana Pavlović Breneselović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Nataša Vujisić Živković, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Radovan Antonijević, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Živka Krnjaja, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Snežana Medić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Šefika Alibabić, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Miomir Despotović, redovni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Vera Spasenović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Emina Hebib, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Nataša Matović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Jelena Vranješević, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandra Pejatović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Lidija Radulović, vanredni profesor, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Biljana Bodroški Spariosu, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Lidija Miškeljin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Zorica Šaljić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Milan Stančić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Saša Dubljanin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandar Tadić, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Aleksandra Ilić Rajković, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Ivana Luković, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
Nataša Stojanović, predsednica Pedagoškog društva Srbije
Biljana Radosavljević, potpredsednica Pedagoškog društva Srbije
dr Miroslav Pavlović, Pedagoško društvo Srbije
Nevenka Kraguljac, Pedagoško društvo Srbije

Organizacioni odbor skupa

dr Ivana Luković, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
dr Vladeta Milin, docent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
MA Nevena Mitranić, doktorand Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
MA Dragana Purešević, doktorand Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
MA Maša Avramović, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
MA Mirjana Senić Ružić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
MA Nataša Nikolić, asistent, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu
MA Bojana Stojanović, sekretar Pedagoškog društva Srbije
MA Jelena Jovanović, Pedagoško društvo Srbije
Aleksa Eremija, tehnički urednik, urednik sajta Pedagoškog društva Srbije
Slovenka Simić, Pedagoško društvo Srbije
Dragana Spasojević, Pedagoško društvo Srbije
Irena Mučibabić, Pedagoško društvo Srbije
Slavica Ilić, Pedagoško društvo Srbije
Klub studenata pedagogije, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu

Napomena. Naučni skup je realizovan u okviru projekta Instituta za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu „Modeli procenjivanja i strategije unapređivanja kvaliteta obrazovanja u Srbiji“ (br. 179060, 2011-2017) koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije i Razvojnog plana Pedagoškog društva Srbije.

Sadržaj

Uvodna saopštenja	1
Nikola Potkonjak: NEDOPUSTIVA I NEPRIHVATLJIVA JEDNOSTRANOST STRATEGIJE RAZVOJA OBRAZOVANJA U SRBIJI DO 2020. GODINE	2
Emina Hebib, Vera Spasenović i Zorica Šaljić: FUNKCIJA(E) ŠKOLE: VASPITANJE I/ILI OBRAZOVANJE.....	10
Aleksandar Tadić i Biljana Bodroški Spariosu: VASPITANJE KAO ODGOVOR NA IZAZOVE SAVREMENOG DOBA.....	19
Lidija Miškeljin: U KAKVO VASPITANJE VERUJEMO.....	26
Vaspitni potencijali sistema obrazovanja i vaspitanja	32
Dragana Pavlović Breneselović: ČIME VRTIĆ VASPITAVA: SEGREGACIJA NASPRAM PARTICIPACIJE	33
Isidor Graorac: VASPITANJE (I SVAKODNEVNI ŽIVOT) DANAS	40
Lidija Radulović: VASPITANJE U KONTEKSTU – DVE SLIKE	44
Sandra Backović i Ljiljana Dragutinović: O LIČNOM STAVU I ZAJEDNIČKIM VREDNOSTIMA U PREDŠKOLSKOM VASPITANJU	50
Nevenka Kraguljac i Ljiljana Sapundžić: ULOGA ŠKOLE U PODIZANJU VASPITNE FUNKCIJE PORODICE.....	56
Nataša Matović: ZASTUPLJENOST RAZLIČITIH VRSTA ISTRAŽIVANJA U PEDAGOGIJI	60
Aleksandra Pejatović: VASPITANJE U KONTEKSTU UČENJA U ODRASLOM DOBU	66
Danica Vasiljević-Prodanović: VASPITANJE I OBRAZOVANJE MALOLETNIH PRESTUPNIKA U ZAVODSKIM USLOVIMA.....	71
Gorica Lukić: NASTAVA EKOLOŠKOG VASPITANJA I OBRAZOVANJA U OSNOVNOJ ŠKOLI.....	77
Ostvarivanje vaspitne funkcije kroz participaciju	82
Radovan Antonijević: MOGUĆNOSTI UNAPREĐENJA INTELEKTUALNOG VASPITANJA U ŠKOLSKOM KONTEKSTU KROZ PROBLEMSKU NASTAVU.....	83
Maša Avramović: PITANJA DEČJE PARTICIPACIJE U PRAKSI VRTIĆA.....	88
Vanja Jovanović: PARTICIPACIJA DECE U UČENJU ENGLESKOG JEZIKA U PREDŠKOLSKOM UZRASTU: IZMEĐU DOGME I POST-ISTINE.....	94
Marina Ocokoljić: SOCIOMETRIJSKI STATUS UČENIKA SA TEŠKOĆAMA U POČETNOM ČITANJU I PISANJU U MLAĐIM RAZREDIMA	100
Marija Bulatović i Milan Stančić: KO-REGULISANO UČENJE I PROMENE ODNOSA U UČIONICI: PRIMER JEDNOG PROGRAMA	105
Dragana Purešević: DIJALOG KAO (VAS)PITANJE DANAS	111
Gordana Đorđević i Tatjana Ristivojević: VAS-PITANJE U ZAJEDNICI KOJA UČI	117
Zorica Milošević: PRILOG RAZUMEVANJU VASPITNE STVARNOSTI PORODICE SA ADOLESCENTOM	121

Irena Stojković, Zagorka Markov i Marija Jelić: KORELATI OPAŽANJA SARADNJE IZMEĐU RODITELJA I VASPITAČA U PREDŠKOLSKIM USTANOVAMA.....	127
Sanja Pucarević: PARTICIPACIJA RODITELJA U JAVNOM OBRAZOVANJU KROZ KONSULTATIVNE FOKUS GRUPE	133
Slavica Delibašić: ULOGA PEDAGOGA U UNAPREĐIVANJU SARADNJE SA PORODICOM U VRTIĆU	138
Jelena Bogojević: PROFESIONALNA ORIJENTACIJA U OSNOVNOJ ŠKOLI: PRIMER PROGRAMA	145
Ljiljana Grujić: VASPITANJE I SLOBODNO VREME UČENIKA IZMEĐU TEORIJE I PRAKSE....	150
Nevena Živković: VANNASTAVNE AKTIVNOSTI SREDNJOŠKOLACA: PRIMER SEKCIJE CRVENOG KRSTA.....	155
Nataša Duhanaj i Milica Vasiljević Blagojević: AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA UČENIKA OSNOVNE ŠKOLE	161
Svetlana Spasić i Dragan Grujić: UNAPREĐIVANJE KOMPETENCIJA NASTAVNIKA U OBLASTI ZAŠTITE UČENIKA OD NASILJA, ZLOSTAVLJANJA I ZANEMARIVANJA.....	168
Kultura i vaspitanje	173
Živka Krnjaja: VASPITANJE IGROM I UMETNOŠĆU: KAKO OD KRASTAVCA NAPRAVITI SUNČEVU SVETLOST.....	174
Nevena Mitranić: POVRATAK U BUDUĆNOST – AKTUELNOST IDEJA VIĆENTIJA RAKIĆA O VASPITANJU IGROM I UMETNOŠĆU	179
Simka Vukojević: OBRAZOVNA ULOGA MUZEJA	185
Hajdana Glomazić: VASPITNE MOGUĆNOSTI MASOVNIH MEDIJA	190
Ljiljana Stankov: PRIMENA IKT U VASPITNO-OBRAZOVNOM RADU: IZAZOVI ZA VASPITAČE	195
Milijana Lazarević i Marija Malović: INSTITUCIONALIZACIJA DETINJSTVA U SAVREMENOM DRUŠTVENOM KONTEKSTU	200
Katarina Glomazić: PERCEPCIJA MLADIH O ULOZI RODITELJA NA SOCIJALNIM MREŽAMA: KONTROLA ILI RODITELJSTVO	205
Indeks ključnih reči u saopštenjima	210

Uvodna saopštenja

DIJALOG KAO (VAS)PITANJE DANAS

Dragana L. Purešević⁴⁷
Doktorand na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu

Apstrakt

U ovom radu ćemo se osvrnuti na različita određenja dijaloga na koja nam ukazuju autori koji su se ovom temom najviše bavili. Zatim ćemo pokušati, na osnovu tih određenja i naših saznanja o dijalogu, da izdvojimo neke njegove glavne odrednice koje će biti obrazložene u centralnom delu rada. Ovakvo razumevanje dijaloga predstavice kroz metaforu spirografa koji je smešten u određeni kontekst i pokreću ga odnosi. Glavne odrednice dijaloga, odnosi i kontekst su prizme kroz koje ćemo gledati dijalog i ukazati na njegovu važnost kao neizostavnog i sveprisutnog *pitanja danas*. Putem ove metafore hteli smo da ukažemo na kompleksnost dijaloga i kako se vaspitavamo u dijalogu, odnosno za dijalog kroz navedene prizme koje su sinergijski povezane.

Ključne reči: dijalog, metafora spirografa, vaspitanje.

Dijalog na raskrsnici značenja

Naše razumevanje dijaloga može da počne od tumačenja grčke reči *dijalogos*, koja u bukvalnom prevodu znači dia-dva i logos-reč, međutim Bom ima drugačije razumevanje te reči, za njega dia znači „kroz“ a logos podrazumeva „značenje reči“. Iz ovoga Bom navodi da je dijalog „protok značenja kroz nas i u nama“ (Bohm, 2009: 28). Ovakvo razmatranje vodi tome da se dijalog ne mora nužno odvijati između dva ili više pojedinaca kako uobičajeno razumemo dijalog, već i u nama samima - unutrašnji dijalog.

U zavisnosti kako to putovanje teče možemo govoriti o različitim dijalogima. Ako je putovanje puno putokaza, usmeravajuće sa jasnim krajem puta onda je to *instrumentalni dijalog*, koje se često označava i „kao sredstvo postizanja različitih ciljeva“ (Milin, 2016). Međutim, ako je putovanje puno neizvesnosti, ukrštanja, otvorenosti, izazova onda je on *ontološki* kako ga označava Matusov (Matusov, 2009).

Upravo o ovakvom „životnom dijalogu“ je govorio Bahtin: „Sam život je dijalog“ odnosno „kad se dijalog završi sve se završava.“ (Bakhtin, 1999: 293, prema: Matusov, 2009) Živeti znači učestvovati u dijalogu: postavljati pitanja, posvetiti pažnju, odgovoriti, (ne)slagati se, i tako dalje. U ovakvom dijalogu osoba učestvuje celog svog života: svojim očima, ustima, rukama, dušom, duhom, celim telom i delima. On ulaže celog sebe u diskurs, a njegov diskurs zatim ulazi u dijalošku fabriku ljudskih života, u svetski simpozijum (Bakhtin, 1999, prema: Matusov & Miyazaki, 2014). Tako da je dijalog susret

⁴⁷ E-mail: puresevicd@gmail.com

dve ili više svesti koje se nalaze i koje su po svojoj prirodi ravnopravne. „Odnositi se dijaloški prema nekom znači priznavati ga kao ravnopravno, slobodno biće, kao ličnost, kao samosvest“ (Bakhtin, 2000: 17, prema: Milin, 2016).

Za Bahtina iskaz je osnovna jedinica analize u dijalogu (Bakhtin, 2000, prema: Milin, 2016). Iskaz je uvek nekom upućen, ima neku nameru, tako da svi u dijalogu učestvuju ne samo onaj ko „šalje“ određeni iskaz. Iskazi proizilaze jedan iz drugog uvek se oslanjaju na neki prethodni, odnosno nastaju i nadovezuju se na onaj iskaz koji će da usledi.

Za razliku od Bahtina kome je glavna jedinica dijaloga iskaz, za Freirea je to reč. Reč je više od instrumenta koji omogućava dijalog, jer kroz reč se ostvaruje akcija i refleksija (Freire, 2005). Međutim, kako Freire navodi, ako je dijalog lišen refleksije, onda on postaje čist aktivizam, a ako je lišen akcije onda postaje samo „prazno blebetanje“ i čist verbalizam bez težnje da nešto uradimo (*Ibid*). Aktivna dimenzija se ispoljava kada pomoću jezika nešto činimo, a refleksivna se prepoznaje u organizovanju ličnog iskustva korišćenja jezika (Milin, 2016).

Da je dijalog sveprisutan tvrdi i Matusov koji kaže da dijalog može da predstavlja bilo koju socijalnu interakciju ili posebnu orijentisanost ka drugoj osobi uz poštovanje njene ili njegove činodejstvenosti (Matusov, 2009). Pored njegove sveprisutnosti, kao bitno izdvajaju i njegovu životnost koja se gradi u interakciji sa drugima. „Čovek je stalno u interakciji sa nekim“, što primećuju Sidorkin i Buber i ističu te „susrete“ kao prvim uplivom za razvoj dijaloga i da sve živo leži u susretima (Buber, 1947, prema: Sidorkin, 1999), a kroz te dijaloške susrete se i mi konstruišemo: „Ljudski um je dijaloški konstruisan“ (Rommetveit, 1992: 23).

Dijalog ima svoju aktivnost, to nije samo pasivno „prosipanje“ reči, dijalog je više od izgovorenog. „Dijalog... nije stepenica ka akciji, to je sama akcija“ (Bakhtin, 1999: 252, prema: Matusov i Miyazaki, 2014). Slično tome razmišlja i Burbules koji se suprotstavlja čistoj instrumentalnoj upotrebi dijaloga: „Dijalog nije nešto što mi radimo ili koristimo; to je odnos u koji mi ulazimo“ (Burbules, 1993: 11, prema: Matusov i Miyazaki, 2014).

Dijalog kroz metaforu spirografa

Sintezom prethodnih određenja koja mahom proizilaze iz razumevanja dijaloga kao „životnog dijaloga“ (Bakhtin, 1999, prema: Matusov, 2009) i našeg razumevanja dijaloga, uvodimo metaforu spirografa⁴⁸. Kroz tu metaforu težimo da ukažemo na

⁴⁸Spirograf je geometrijska igračka koja uz pomoć opcrtavanja po papiru daje matematičke krive i najneobičnije oblike. Sam spirograf ima svoje varijacije, a najnovije u vezi sa ovom igračkom je 3D spirograf koji bi možda kao metafora mogao još dublje da objasni naše razumevanje kome težimo kada govorimo o dijalogu. Za potrebe ovog rada ostaćemo na *klasičnom spirografu*, uz objašnjenje da mu dimenzije odnosa i konteksta (koje će u radu biti objašnjene) daju potencijal da ima dinamičniju i kompleksniju strukturu i time se približi metafori 3D spirografskog modela razumevanja dijaloga.

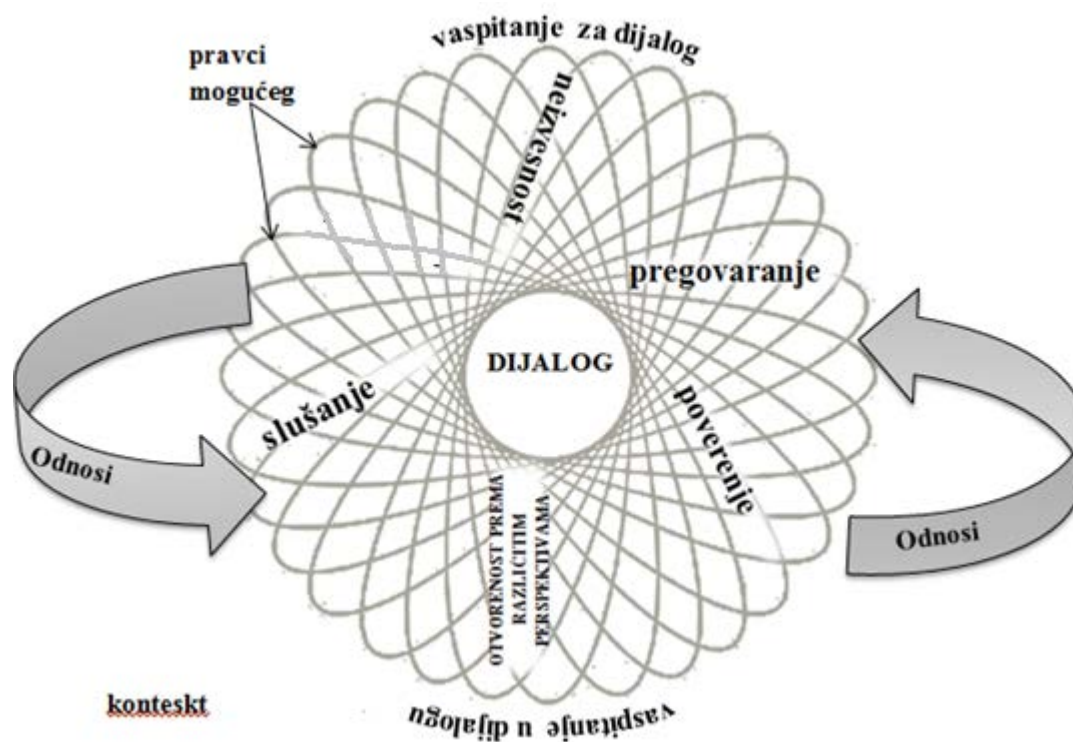
kompleksnost dijaloga i time pokažemo kako se u dijalogu vaspitavamo ali isto tako kao se uzimajući celokupnu metaforu u obzir (odnose, kontekst, njene odrednice) vaspitavamo za sam dijalog.

Crtež dobijen putem spirografa može da ima najrazličitije oblike, putanje, pravce mogućeg koji se grade i prepliću dok kruže po papiru. Upravo u takav dijalog i mi verujemo, u dijalog koji nema krajnje odredište, već samo pravce mogućeg koji se stvaraju kroz odnose sa drugima gde svako od učesnika unosi svoje iskustvo, vrednosti, interesovanja i tako osnažuje dijalog, ali i sebe u dijalogu. Odnose koje gradimo pomeraju i rotiraju naš spirograf, što je prikazano strelicama kroz Grafikon 1, a time se ujedno pomeraju i rotiraju pravci mogućeg koji su prožeti *odrednicama dijaloga*, koje i same već orbitiraju⁴⁹ i susreću se jedne sa drugima.

Takođe, dijalog koji je prikazan kroz metaforu spirografa je uslovljen okruženjem u kom se odigrava ali i on sam utiče na izgradnju okruženja koje podržava ovakav dijalog. Kako bismo zajedno rasli kroz dijalog neophodna je „sigurna i plodonosna sredina koja pruža priliku za istraživanje, različita iskustva, koja promoviše preduzimanje rizika, i u kojoj se može učiti iz grešaka” (Shonkoff, 2004: 4). Ovakvo dijalogično okruženje osnažuje odnose među uključenim u dijalogu koji ujedno svojim učešćem u dijalogu stvaraju ovako kompleksno okruženje. Kompleksno okruženje je uvek nepredvidivo i stalno u pokretu, baš kao i dijalog koji je prikazan kroz metaforu spirografa koji takvo okruženje gradi, ali i koji jedino u takvom okruženju može da opstane. Kroz ovakvu uslovljenost i kompleksnost razumevanja odnosa i konteksta mi se vaspitavamo za dijalog, odnosno u dijalogu stvaramo okruženje i gradimo odnose koji podržavaju ovakav dijalog.

Spirografski model dijaloga kako ga mi razumemo i objašnjavamo sastoji se iz odrednica (neizvesnost, otvorenost prema različitim perspektivama, slušanje, poverenje, pregovaranje) bez kojih nema dijaloga. Njih smo izdvojili na osnovu prethodnih razumevanja dijaloga u poglavlju *Dijalog na raskrsnici značenja*, a njihovo konačno uobličavanje zasnivamo na iskustvenim predstavama koje imamo o dijalogu, odnosno na osnovu učešća u mnogim situacijama (ne)dijaloga. Svaka odrednica je uslovljena jedna drugom, one svakako nisu jedine uz pomoć kojih opisujemo dijalog kroz metaforu spirografa, ali stavljamo ih kao osnovne. U daljem tekstu svaka od njih je ponaosob prikazana radi preglednosti teksta.

⁴⁹Orbitiranje je proces u kom jedno telo pravi put oko drugog tela pod uticajem neke sile. U našem slučaju i prevodeći na našu metaforu spirografskog dijaloga, sila koja pokreće naše odrednice da orbitiraju jedne sa drugima jesu odnosi.

Grafikon 1. Dijalog kroz metaforu spirografa

Neizvesnost. U ovako predstavljenom određenju dijaloga akcenat je na procesu kom se prepuštamo u kome nema tačnog odgovora, jedne istine, jedne tačne tvrdnje niti ubeđivanja u nečije ispravno mišljenje, već izlaženje iz uobičajenih konteksta, provokacija. Jedna važeća istina ne postoji, u dijalogu se sva shvatanja i razmatranja uzimaju kao moguća kako bismo došli do toga da nijedna od njih nije istinita (Bohm, 2009). Neizvesnost podrazumeva „susretanje” svesti u dijalogu gde ne postoji krajnja tačka do koje se dolazi, koja mora biti ostvarena.

Otvorenost prema različitim perspektivama. Perspektive, odnosno prema Bahtinu *svesti*, se u dijalogu sudaraju i svako u proces dijaloga ulazi sa nečim svojim, svojim iskustvima, vrednostima... Svest jedne osobe nikada do kraja ne možemo razotkriti, ali je bitno da se svesti posmatraju i postavljaju ravnopravno. Izgradnja zajedničkog značenja se odvija između najmanje dve svesti, koje nisu nikad do kraja transparentne (nikada ne možemo znati do kraja šta druga osoba zaista misli dok smo u dijalogu) i koje se oblikuju jedna prema drugoj. Ali je jako važno da su te svesti u procesu dijaloga ravnopravne. Odnosno, da nijedna nema apsolutnu moć i ne teži da nametne ovoj drugoj svoje viđenje, nego da je spremna da se upusti u nepoznato, izazovno (Matusov, 2009).

Slušanje. Slušanje je aktivan proces komuniciranja u kome su sva ljudska čula aktivirana. Kada smo aktivirali sva čula, onda ono što nam je iskazano na neki od načina (ne mora nužno da bude verbalno) mi interpretiramo i zatim gradimo značenje. To nije pasivno primanje informacija, već aktivan proces razmene koji se sastoji iz diskusije, dijaloga, tumačenja i konstruisanja značenja (Clark, 2005, prema: Pavlović Breneselović,

2015). Slušanje je usko vezano za pregovaranje i ova dva se ne mogu odvojiti, jer ako pri slušanju nema pregovaranja i ako pri pregovaranju nema slušanja, onda nema ni građenja zajedničkog značenja. Ovaj proces nije nimalo lak, jer zahteva odsustvo predrasuda i procene. Slušanje je otvoreno i prihvata kao dobrodošle različitosti prepoznajući vrednosti tuđeg stanovišta i interpretacije (Rinaldi, 2000, prema: Pavlović Breneselović, 2015).

Poverenje. „Poverenje je lepak i gorivo koje drži i pokreće produktivne socijalne odnose“ (Symonette, 2004, prema: Chouinard, 2013: 243). Ovakvo poverenje leži na temeljima uvažavanja. Kada nekog uvažavamo prvenstveno kao ljudsko biće sa svojim pogledima na svet i kada nam druga strana uzvraća to je dobra osnova za građenje poverenja. Poverenje podrazumeva spremnost da izložimo sebe drugome, izgrađeno je kroz socijalne interakcije bazirane na poštovanju, pažnji, integritetu i kompetencijama druge strane (Bryk et al., 2003, prema: Pavlović Breneselović, 2010).

Pregovaranje. Svaki učesnik u proces dijaloga kreće sa svojim vrednostima, predznanjima, iskustvima, koja ne moraju da se poklapaju sa vrednostima, predznanjima i iskustvima drugih učesnika. Upravo zbog toga je neophodno da postoji pregovaranje, usled koga ćemo težiti da gradimo zajednička značenja (ili možda ne). Ovo ne znači da jednom „ispregovrano“ jeste zauvek i utvrđeno. Pošto je dijalog proces, to znači da se pregovaranje konstantno dešava i da ono što ispregovaramo možemo menjati, uobličavati, nadograđivati. Pregovaranje ne mora da bude završeno slaganjem ili postizanjem konsenzusa. Matusov (Matusov, 2009) ističe da je upravo suština u neslaganjima i spomenutim razlikama koje postoje među sagovornicima. Kroz preispitivanje određenih tema mogu nastati neslaganja koja vode dijalog. Ovakva neslaganja pokreću i otvaraju prostor da se dijalog razvija i dalje transformiše.

Da bi „opstalo“ značenje koje se gradi u dijalogu mora iznova i iznova da se obnavlja. Značenje ne može da bude ponovljeno, jer nekada i doslovno ponavljanje transformiše značenje (Bakhtin, 2000). Ovde se akcenat stavlja na dijalogu kao procesu i na stalnoj otvorenosti i opet nepredvidljivosti koju dijalog nosi sa sobom. Čuvena rečenica Vudija Alena iz njegovog filma *Ani Hal* najbolje opisuje ovu tvrdnju: „Značenje, ja mislim, je kao ajkula, znaš? Mora konstantno da se kreće napred ili umire.“

Zaključak

Rad završavamo pozivom da spirografski model dijaloga dalje razvijamo i gradimo njegovu dimenziju „dubine“ i promenljivosti kroz stalno dopunjavanje odrednicama i razvijanjem konteksta u kom dijalog opisan kroz ovu metaforu može da opstane. Takav dijalog nastavlja da menja svoju putanju u zavisnosti od toga na kakvim odnosima ga gradimo, ali i u zavisnosti od toga kakve odnose gradimo unutar njega.

Kroz odnose, kontekst i glavne odrednice dijaloga mi se u dijalogu učimo kako da slušamo, uvažavamo druge, da budemo spremni na neizvesnosti, da pregovaramo, izgrađujemo svrhu i smisao, kako da delimo saznanja sa drugima i pravimo određene

izbore, „pri čemu svaki učesnik u tom procesu doprinosi svojim aktuelnim iskustvima“ (Krnjaja, 2013). Kroz sve ovo se u isto vreme vaspitavamo za učešće u nekom budućem dijalogu, jer vaspitanje u dijalogu kao i vaspitanje za dijalog nisu odvojeni već samo dva nadopunjujuća shvatanja dijaloga koja nam pomažu da ga bolje razumemo i živimo.

Literatura

- Bahtin, M. (2000). *Problemi poetike Dostojevskog*. Beograd: Zepter Book World.
- Bohm, D. (2009). *O dijalogu*. Zagreb: Naklada Jasenski i Turk.
- Chouinard, J. B. (2013). The Case for Participatory Evaluation in an Era of Accountability. *American Journal of Evaluation*, 34 (2), 237-253.
- Freire, P. (2005). *Pedagogy of oppressed*. New York: The Continuum International Publishing Group Inc.
- Krnjaja, Ž. (2013). Ideologije obrazovnih programa: Šta očekujemo od obrazovanja, stanje i perspektive u Srbiji. *Sociologija*, 56 (3), 287-303.
- Matusov, E. (2009). *Journey into Dialogic Pedagogy*. New York: Nova Science.
- Matusov, E. & Myazaki, K. (2014). Dialogue in Dialogic Pedagogy. *Dialogic Pedagogy*, 2 (1), 1-47.
- Milin, V. (2016). *Način konceptualizovanja dijaloga u nastavi* (doktorska disertacija). Beograd: Filozofski fakultet.
- Pavlović Breneselović, D. (2015). *Gde stanuje kvalitet – Istraživanje sa decom prakse dečjeg vrtića*. (Knjiga 2). Beograd: Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu.
- Pavlović Breneselović, D. (2010). Partnerstvo u obrazovanju. *Andragoške studije*, (2), 123-138.
- Rommetveit, R. (1992). Outlines of a dialogically based cognitive-social approach to human cognition and communication. In: Wold, A. H. (Ed.), *The dialogical alternative: Towards a theory of language and mind* (pp. 19-44). Oslo: Scandinavian University Press.
- Sidorkin, A. M. (1999). *Beyond discourse: Education, the self, and dialogue*. NY: State University of New York Press.
- Shonkoff, J. P. (2004). Evaluating Early Childhood Services: What is Really Behind the Curtain. *The Evaluation Exchange*, Harvard Family Program, 10 (2), 1-32.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.018.1/2(082)(0.034.2)

371(082)(0.034.2)

НАЦИОНАЛНИ научни скуп Сусрети педагога (2017 ; Београд)

VasPITANJE danas [Електронски извор] : зборник радова / Nacionalni naučni skup Susreti pedagoga, Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu 29. i 30. septembar 2017. ; [urednici Milan Stančić, Aleksandar Tadić, Tamara Nikolić Maksić]. - Beograd : Filozofski fakultet Univerziteta, Institut za pedagogiju i andragogiju : Pedagoško društvo Srbije, 2017 (Beograd : Pedagoško društvo Srbije). - 1 elektronski optički disk (CD-ROM) : tekst ; 12 cm

Sistemska zahteva: Nisu navedeni. - Nasl. sa naslovnog ekrana. - Bibliografija uz svaki rad.

ISBN 978-86-80712-09-3 (IZPIA)

a) Васпитање - Зборници b) Образовање - Зборници

COBISS.SR-ID 246136332